

Nyt Babel

#17

september 2018

Leder

Finn Korsaa havde fornylig (11. september 2018) i Kristeligt Dagblad nogle interessante betragtninger angående en hysterisk kærlighedsdyrkelse af barnet, som han mener præger opdragelsen i dag. Han kom dog ikke synderligt meget ind på, hvad der mon er årsagen til denne guddommeliggørelse af barnet, som åbenbart gør det så svært at lade barnet løsrive sig, en guddommeliggørelse, som vel i grunden også præger vores øvrige relationer.

For måske er vores forhold til hinanden generelt overbelastet af, at vi forventer, at den anden, det være sig ægtefælle eller barn, skal opfylde alle vores længsler, udgøre hele meningen med vores tilværelse, ja være vores gud. Måske er det endda en af årsagerne til ulykkelige parforhold og skilsmisser: at vi simpelthen forventer noget af vores ægtefælle, som han eller hun ikke kan opfylde?

Hvordan undgår vi så at overbelaste vores mellemmenneskelige forhold og holde hinanden for guder? Jo, vi kunne jo starte med at se på den visdom, der ligger i Lovens største bud, som lyder: *Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og hele din sjæl og af hele din styrke*. Hvad vil det sige? Jo, det vil sige at du skal give Gud, hvad Guds er. Du skal lade Gud være Gud og sætte ham først. Sådan undgår du at gøre dine børn, forældre eller ægtefælle til din Gud.

Er du forælder skal du derfor elske Gud sådan, at du drager omsorg for dine børn, opdrager dem og sørger for dem og elsker dem, sådan som de har krav på, men du skal ikke forgude dem. Du skal ikke forgode hverken dine forældre, din ægtefælle eller dine børn. Du skal ære dem og elske dem som ægtefælle, forældre og børn, men ikke som guder. De er jo mennesker og derfor skrøbelige, svage og fuld af fejl som alle andre. Du kan og må ikke forvente, at de kan stille alle dine længsler og opfylde alle dine krav. De kan ikke forløse dig. De kan aldrig være den manglende brik i dit liv, der fuldender alt.

Du skal altså ære og elske dine forældre som forældre og ikke som guder. Du skal elske og ære din ægtefælle som mand eller kvinde, ikke som en gud. På samme måde: Du skal elske dine børn, du skal ofre dig for dem og vejlede dem og gøre alt det, en god forælder skal gøre, men du skal ikke elske dem som guder. Det kan intet barn leve op til. Det vil lægge en forfærdelig byrde på det barn. Et barn er netop også et menneske, der fejler. Måske lever det ikke op til de håb og drømme forældrene har for det, ja, måske svigter barnet endda. Måske falder det helt ved siden af det, man havde forestillet sig. Men det barn er givet dig af Gud, og du skal elske det barn som dit barn på trods af dets fejl og mangler. Du skal elske barnet som dit barn og ikke som en gud, der skal forløse alle dine dybeste længsler. En dag skal det barn leve sit eget liv, uden dig. Du vil ikke mere være hovedpersonen i barnets liv, for barnet skal forlade sin far og mor og binde sig til et andet menneske og blive et kød med det menneske, og så er det ikke mere bare dit barn, men en andens ægtefælle, mor eller far.

Læg i stedet dine længsler, håb og drømme hen til Vor Herre. Gå til ham med alt, hvad du bærer på af sorg, mørke og død. Lad ham være Gud. Lad ham være din forløsning, dine længslers grund.

Giv Gud, hvad Guds er. Hvis du gør det så vil du i højere grad kunne slippe dit barn, bære over med dine forældre og have tålmodighed med din ægtefælle.

Om Nyt Babel

af Nyt Babel

Nyt Babel er et nettidsskrift, som drives på frivillig basis. Det redigeres af Stine Munch, Merete Bøye og Nana Hauge. Læs det på nytbabel.dk.

Redaktørerne får ikke løn og skribenterne får ikke honorarer. Vi har til gengæld visse udgifter, fx til webhotel, hjælp til web-problemer, redaktionsmøder, annoncering og forsendelse af trykte artikler til folk, der ikke har internet.

Hvis du er glad for Nyt Babel og har lyst til at støtte tidsskriftet, kan du sætte penge ind på denne konto i **Danske Bank**

Registreringsnummer: **3412**

Konto: **3412 312 082**

Vi takker for enhver støtte. Tak til alle, der har støttet hidtil med små og store beløb.

Selma Lagerlöf och Henrik Pontoppidan

af Margareta Brandby-Cöster

Redan i det yttre levnadsloppet finns likheter mellan den danske diktaren och författaren Henrik Pontoppidan och Selma Lagerlöf. Han föddes 1857 och hon 1858. Han dog 1943 och hon 1940. Selma Lagerlöf fick nobelpriset 1909. Pontoppidan fick det tillsammans med Karl Gjellerup 1917 och då satt Selma Lagerlöf i Svenska Akademin sedan 1914 och skrev i brev i januari 1916 till akademiledamoten Per Hallström:

Jag skulle helst vilja ge Brandes priset, och om han inte kan få det, så röstar jag helst på Troels Lund. Men jag skulle också gärna ge min röst till Pontoppidan eller Knudsen. (Ur Rolf Arvidsson, "Selma Lagerlöfs brev till Per Hallström" i *Lagerlöfstudier 1966* utg. av Selma Lagerlöf-sällskapet, Lund: CWK Gleerup, 1966, 20)

Selma Lagerlöf och Henrik Pontoppidan verkade alltså inom samma tidsperiod, vilket sannolikt gav dem tidsmässigt gemensamma förutsättningar. Pontoppidan kom från grundtvigska kretsar. Hans far var präst i Randers. Själv verkade han en tid som folkhögskollärare på broderns, Morten Pontoppidan, folkhögskola på Själland och kom under den perioden att se uppenbara risker med den grundtvigska gemenskapen, som likt all annan gemenskap hotades av sekterism och trångsynthet. Hos Pontoppidan växte en kritik fram mot en försnövad kristendom.

I nästan allt Pontoppidan skrev finns en uppgörelse med kyrkan. Han har sina rötter i kyrkan, men han har också ett klivet förhållande till den. Han är bunden till kyrkan och samtidigt kritisk gentemot den. Hans kritik är en kritik inifrån och han angriper kyrkan när den uppmuntrar till verklighetsflykt och fantasteri, och bekämpar uppfattningen att verkligheten finns någon annanstans och att jordelivet inte är gott nog. I *Tidehverv* skriver Tage Schack i september 1943, alltså en månad efter Pontoppidans bortgång, en artikel, "Henrik Pontoppidan og Kirken". Han går i sin artikel igenom Pontoppidans böcker och utreder på vilket sätt hans kyrko- och kristendomskritik kommer till uttryck. Att kritiken av kyrkan och bekännelsen till troheten i det jordiska är två sidor av samma sak påpekar Schack när han skriver, (sid.78): "Saa forstaar vi ogsaa, at følgende Ord fra Pontoppidans Erindringer (*Arv og Gæld*) er Udtryk for noget væsentligt i hans Forfatterskab.":

Hvor vilde vi Mennesker ikke alle være ilde fjerne, dersom vi altid skulde nøjes med, hvad der strengt retfærdigt tilkommer os. Selv de af Skæbnen mest begunstigede, endogsaa Verdens rigeste og mægtigste Mænd, gaar ud af denne Tilværelse som insolvente Skyldnere. Fra Vuggen til Graven lever og opretholdes vi allesammen af Kærlighedsgjerninger. Den, som ikke har erkendt dette, har aldrig virkelig levet.

Det finns anledning att tro att Selma Lagerlöf hade tagit intryck av Pontoppidan. Han debuterade redan 1881, alltså 10 år före Selma Lagerlöf. Han skrev *Det forjættede land* 1891, samma år som *Gösta Berlings saga* utkom. Utan ha läst mer än en del av Pontoppidans böcker, har jag vid

läsningen uppfattat, att här finns något jag redan har mött, nämligen hos Selma Lagerlöf. Särskilt mellan några av Lagerlöfs och Pontoppidans böcker finns det likheter som får mig att tro att Pontoppidan haft betydelse för Selma Lagerlöf. De böcker som jag särskilt tänker på är *Det forjættede Land* och *Isbjørnen* av Pontoppidan och *Gösta Berlings saga*, *Jerusalem* och Löwensköldböckerna av Lagerlöf.

Vad jag kan förstå har litteraturvetarna inte i någon högre grad utvecklat detta. Några har noterat likheter, t ex Knut Ahnlund (1923-2012), som skrev doktorsavhandling om huvudlinjerna i Henrik Pontoppidans författarskap (1956) och Lars Ulvenstam (1921-2017) som skrev doktorsavhandling om Löwensköld-trilogin av Selma Lagerlöf (1955), men ingen har menat dessa likheter vara av större vikt. Jag skall här bara kort antyda vad jag tycker mig ha sett och menar att de parallella dragen i böckerna är teologiskt intressanta.

L I K H E T E R S O M S P E L A R R O L L

Första gången jag på allvar fick den underliga känslan att redan ha läst det jag höll på att läsa i en bok jag inte tidigare sett, var när jag kom till den andra delen av Pontoppidans *Det forjættede Land* från 1891. Boken börjar:

Der gik en mand og pløjede oppe på de høje agre nordenfor Vejlby. Det var en højtbygget skikkelse i en grov sækkelærreds kittel, med røde muffediser om håndleddene og plumpe skaftestøvler, hvorfra stropperne stak op på bægge sider af benklædernes knæposer. På hans hoved sad en falmet plyshat, under hvis kvarterbrede skygge der hang et langt, af sol og vind bleget nakkehår, og ned over hans bryst bølgede et stort, lyst skæg, der undertiden af blæsten førtes hen over den ene skulder. Hans ansigt var magert, panden smal og dybt indsunken over tindingerne, øjnene store, lyse, milde.

Var hade jag läst detta tidigare? Jo, i inledningskapitlet till Selma Lagerlöfs roman *Jerusalem*, som skrevs 1901-02, står det:

Det var en ung karl, som gick och plöjde sitt träde en sommarmorgon. Solen sken ljuvligt, gräset var vått av dagg, och luften var så frisk, så att det kunna inga ord beskriva. Hästarna voro smått yra av morgonluften och drogo fram plogen som på lek. De hade en helt annan lunk än den vanliga, karlen fick nära nog springa för att kunna följa dem.

Jorden, som vändes upp av plogen, låg svartbrun och sken av fukt och fetma, och han, som plöjde, gick och gladde sig åt att snart få så råg där.

Även om Pontoppidan beskriver mannen medan Lagerlöf beskriver åkern och hästarna, så finns där en ton, en doft, ja, en rytm i ordvalet, som får mig att haka till. Vidare: I *Det forjættede land* förekommer huvudpersonen, prästen Emanuel Hansted, men också pastor Petersen, som beskrivs som en litet grovhuggen, traditionell präst med mycket erfarenhet. Han står för en luthersk kyrklighet som skiljer sig från Emanuel Hansteds himmelslängtande fromhet. I ett samtal dem emellan beskriver Petersen sin barndoms gudstjänster:

Ak ja, den gamle, gode tid! Jeg søger ofte min trøst og styrker mit håb ved at tænke tilbage på min barndoms herlige højtidsdage, på en sådan klar, stille søndagmorgen ude på landet, da kirkeklokkerne ringede helligdagsfreden ud over de grønne marker og ind i de festligt stemte sind; da landsbyens gårdporte åbnedes, og de pyntede bønderfamilier agede til kirken i den velpudsede stadsvogn med blankstriglede heste ... ikke for at høre interessant nyt af en "åndrig" prædikant, ikke for at være med på det allersidste opsigtvækkende fra teologernes forfængeligheds-marked, men for troskyldigt at bekræfte den gamle pagt, for som tillidsfulde børn at samles i den fælles Faders skød, synge til hans ære, modtage hans velsignelse og derpå vende styrkede og beroligede hjem til livets alvor og livets glæde.

Förkunnelsen som ett tilltal för livets skull istället för som en sorts andlig akrobatik framställs här. I *Jerusalem* framskymtar samma tanke hos Selma Lagerlöf. Hon beskriver kyrksamheten i dalasocknen vid den tiden då väckelsen kommer och berättar att den var god, men att det inte berodde på att prästen var någon särskilt framstående förkunnare. Nej, syftet med gudstjänstbesöket var inte underhållning. Selma Lagerlöf skriver:

På den tiden gick man i kyrkan för att ära Gud och inte för att bli road av en vacker predikan. När man sedan strävade hemåt på den blåsiga landsvägen tänkte man: "Vår Herre har nog lagt märke till att du har varit i kyrkan denna kalla dag."

Detta var det viktiga, sedan kunde ingen rå för, om inte prästen hade sagt något annat än just detsamma, som man hade hört honom säga alla söndagar, sedan han fått pastoratet.

Men, sanningen att säga, var det nog så, att de flesta voro alldeles nöjda med vad de fingo höra. De visste, att det som prästen läste upp för dem, var Guds ord, och därför tyckte de att det var vackert.

I en liten berättelse som heter *Isbjørnen* (1887) berättar Pontoppidan om en märklig präst. Han har efter mycket möda blivit präst och blir missiverad till Grönland. Där lever Thorkild Müller länge och blir ett med befolkningen. Han gifter sig med Rebecka och får många barn. Men så en dag drabbar hemlängtan honom, och han beger sig tillbaka till Danmark, där hans grova sätt och hans förfallna gestalt inte passar in bland kollegerna. Därför skall det nu bli visitation. Biskopen skall komma och få honom bort från församlingen. Müller är gammal och ful, han är ensam och förfallen. Pontoppidan berättar:

Allerede før klokkerne begyndte at ringe sammen, var den lille kirke stuvende fuld af folk. Hver plads - lige op til de to rækker rørstole og den højryggede kurvestol i koret, som var bestemt til bispen og hans følge - optoges af en højtidelig og højtidsklædt forsamling, der i bekymring og spænding ventede på, hvad denne dag ville bringe.

Pontoppidan berättar hur biskopen har förberett sig för dagen men också hur Thorkild Müller har planerat det hela. Tiden för gudstjänsten är nu inne. Müller har inte kommit och långt om länge inleder man med altartjänsten:

Pludselig blev der røre henne mellem præsterne, provsten rejste sig og nikkede til degnen, der fik travlt og smuttede ud. Lidt efter hørte man døren op til prædikestolen blive åbnet og trappen

knirke under trin... Endelig! - Nu var han der! ...

Men Thorkild Müller kommer inte. När gudstjänsten är slut uppdragas det att han har gett sig iväg under natten. Han har bara tagit sina hundar och sin ekkäpp med sig. På hans dörr hänger en lapp med några korta avskedsord: ”I har de tyranner, som I fortjener.” Berättelsen slutar: ”I Søby og Sorvad har man siden intet hørt fra Thorkild Müller. Man fik blot at vide, at han straks var rejst tilbage til Grønland. Måske lever han deroppe endnu.”

En gammal ful och förfallen präst skall alltså jagas bort och detta är slutet på historien. Det är på näst sista sidan i boken som vi fortfarande väntar på att han skall dyka upp i kyrkan och det är då orden står där: ”Äntligen stod prästen i predikstolen.” Men så stod det väl inte? Nej, inte riktigt, men nästan: ”Endelig! - Nu var han der! ...” Plötsligt går den här berättelsen ihop med en annan. Om en annan präst. Men inte en gammal ful och förfallen, utan en ung och vacker präst - Gösta Berling! ”Äntligen stod prästen i predikstolen”! Och när han står där är det inte i slutet av historien utan i början. Boken börjar med att det skall bli biskopsvisitation. Också han skall jagas bort. Vi känner igen beskrivningen av församlingen där i kyrkan på visitationsdagen från Pontoppidans berättelse. Selma Lagerlöf skriver:

Han hade supit så förfärligt, att han inte på flera veckor hade kunnat sköta sin tjänst, och församlingen hade måst klaga på honom, först hos hans prost och sedan hos biskop och domkapitel. Nu var biskopen kommen till socknen för att hålla råfst och visitation. Han satt i koret med guldkorset på bröstet, skolpräster från Karlstad och präster från grannförsamlingarna sutto runtomkring honom.

Men här blir förloppet till en början annorlunda än i Pontoppidans berättelse. Här går alltså Gösta Berling på predikstolen och håller en strålande predikan, och hela visitationen tar en ny vändning. Gösta Berling får stanna kvar i församlingen, och hade det inte varit för Kristian Bergh så hade väl allt varit gott och väl. Han är kusk när biskopen far från församlingen och passar då på att skälla ut biskopen för att han kommer och visiterar Gösta Berling, och så kör Kristian Bergh i rasande fart iväg med en vettskrämd biskop. Det är nu Gösta Berling förstår att han inte kan stanna kvar.

När morgonen kom, var prästen borta från prästgården. Han hade inte brytt sig om att stanna och försvara sig. Gud hade drivit gäck med honom. Gud ville inte hjälpa honom. Han visste, att han skulle bli avsatt. Gud ville det så. Han kunde så gärna gå med ens.

Detta är början på Gösta Berlings historia, och det blir slutet för Thorkild Müller. Båda lämnade sina tjänster. Båda hade svårt för livet men sökte efter gemenskapen. En märklig likhet finns det dock i de båda berättelserna – eller hur?

Varför uppmärksammar jag nu de här likheterna? Jo, om det är så att Selma Lagerlöf tagit intryck av Pontoppidans berättarstil, så kan man väl förmoda att hon också påverkats av och känt igen den teologiska inriktning han hade, den kyrkokritik och den kristendomskritik han drev. Selma Lagerlöf hade ju också själv, i mycket av det hon skrev, en kritik av den pietistiska fromhetstypen, medan hon fann ett fäste i den lutherska tron med dess syn på Ordet, skapelsen, kallelsen och det jordnära

livet. Vid en jämförelse mellan Henrik Pontoppidans *Det forjættede land* från 1891 och Selma Lagerlöfs Löwensköld-böcker från slutat av 1920-talet, finns också ytterligare en påtaglig, teologiskt intressant likhet.

TVÅ BRÖDER I TRON - TEOLOGISKA LIKHETER

I *Det forjættede land* är huvudpersonen Emanuel Hansted. Som ung präst beger han sig från Köpenhamn och en högreståndsmiljö, ut till landet, där han söker och får tjänst. Han gifter sig med en bondflicka, Hansine, men det enkla lantliv han eftersträvar blir till skada, inte minst för hans familj och de människor han är omgiven av.

Roten till det onda är Hansteds egen religiositet och självupptagenhet, som hela tiden gör honom blind för verkligheten sådan den är. Härmed blir det också omöjligt för honom att se sig själv som den han är. När han skall försöka finna livets mening går han ständigt in i sig själv och lyssnar bara till sin egen röst, även om han kallar den för Guds röst. Någon enda gång faller täckelset från hans ögon, som då hans lille son blir sjuk och dör och han klart kan se hur tragiskt livet kan vara. Samtidigt kan han inte uthärda vad han ser, och så sluter han på nytt sina ögon för verklighetens krav och plågor. Det hela slutar med att han bryter ihop och så småningom dör. Först efter hans död blir hans hustru fri att leva sitt eget liv även om hon redan tidigare har lämnat honom och sänt honom tillbaka till Köpenhamn och hans ursprungliga sammanhang, där hon tror att han skall kunna återfinna mening och sammanhang i tillvaron. Det står i slutet av tredje delen av boken:

Først nu, da Emanuel er borte, og hun kan tænke på ham uden uro, uden bekymring og uden bitterhed - først nu synes hun rigtigt at eje ham, at turde give ham sin fulde fortrolighed og sin hele kærlighed.

Det religiösa livet skildras här, precis som i Löwensköld-böckerna, som ett jag-centrerat liv som ödelägger livet för de andra. Samtidigt som Pontoppidan beskriver detta föröddade liv berättar han också om ett annat liv, det du-centrerade och verkliga liv, som framför allt blir tydligt i Hansine. Hon lever på ett mer jordnära och vardagligt sätt. Hon vågar dela både glädjen och sorgen med dem hon lever tillsammans med, och hon upptäcker tidigt att Emanuel inte kan leva. På ett ställe i boken står det: "Hun havde lært, at lykken her i livet bestod i at have sin rod i egen jordbund og vokse i lyset af den hjemlige himmel - hvor lav og trang og solforladt denne end var." På samma sätt som Selma Lagerlöfs dalkulla Anna Svärd håller samman livet när det trasas sönder, förstår Hansine att leva med sitt livs begränsningar utan att gå under i dem.

En liknande synpunkt framkommer hos pastor Petersen, som alltså är av en mer jordbunden natur än pastor Hansted. Han säger:

Jeg veed af erfaring, hvor svært det falder, når man har drømt om at blive profet og helgen, da at forlige sig med tanken om at være en slet og ret pastor Petersen. Jeg veed, hvor langt mere selvovertindelse der kræves for at bøje sig ind under den sande kristendoms lov, lighedens og broderskabets lov: at gøre sig til eet med sine omgivelser, - hverken større eller ringere, hverken værre eller bedre!

Han har upptäckt att det verkliga livet är tillräckligt och gott nog, och att man får söka det utlovade landet mitt i jordelivets elände, inte bara hinsides.

Med Emanuel Hansted såväl som med prästen Karl-Artur Ekenstedt (i *Charlotte Löwensköld* och *Anna Svärd*) är det däremot så, att fromheten begränsar deras värld till att bli endast deras egen värld, en splittrad värld och därmed dör livet. Hansine, såväl som Charlotte Löwensköld och Anna Svärd, tar istället emot livet som en uppgift, där omvärlden, plikten och uppgifterna ger mening och glädje i kampen.

I Selma Lagerlöfs författarskap möter vi alltså, precis som hos Henrik Pontoppidan, kritiken mot det religiösa svärmeri som föraktar världen och som i sitt upphetsade sätt att känna och tänka söker det som inte går att få, nämligen det fullkomligt goda, det totalt lyckliga och helt och hållet sanningsenliga livet. Såväl Selma Lagerlöf som Henrik Pontoppidan lyfter därför fram det liv som knyts till vardagens gärning, till jordelivets gemenskap under goda dagar och i svåra tider. Där, i det pliktens liv som inte behöver motiveras utifrån Guds vilja, men som växer ur medmänniskans krav, blomstrar livet och kärleken mitt i dubbelydighetens liv, under Guds försyn.

Min doktorsavhandling från 2001, *Att uppfatta allt mänskligt. Underströmmar av luthersk livsförståelse i Selma Lagerlöfs författarskap*, finns nu att köpa i nytryck i nätbokhandeln, t ex på Adlibris, Bokus etc.

Når staten vil være kirke og kirken stat

af Jan Unold

Mens den moderne konkurrencestat promoverer et bestemt menneskesyn, bevæger folkekirken sig for fuld fart ind på det politiske og sociale område. Begge dele påkalder sig en luthersk kritik.

Den lutherske lære om de to regimenter udgør et fremragende udgangspunkt for at eftertænke og kritisere den måde, vi driver stat og kirke på her til lands, hvilket der synes at være god brug for, når staten begynder at agere som kirke, og kirken vil være stat.

For Luther var det første og helt afgørende, der er at sige om et menneske det, der lyder i det åndelige regimente (kirken), hvor mennesket får tilsagt, at det, forud for dets stilling i denne verden ved Kristus, er bundet til et rige, som ikke er af denne verden. I sin bundethed til dette (Guds-)rige bliver den kristne til gengæld fri til at anskue den politiske virkelighed som noget relativt eller sekundært. Den, der kalder sig kristen, kan altså, med et udtryk af S. Kierkegaard, forholde sig absolut til det absolutte (Gud), medens han er fri til at forholde sig relativt eller praktisk til den politiske virkelighed – frelsen er simpelthen ikke på spil i den politiske sammenhæng.

Det skal dog understreges, at Luther ikke bevæger sig i en torumstænkning, hvor de to regimenter er helt adskilte størrelser. For Luther er det utænkeligt, at der skulle findes et "Gudfrit" område i menneskelivet, og han vil insistere på, at når den enkelte skal handle i verden vha. sin fornuft (som selvfølgelig ikke er af en finere slags end den ikke-kristnes, men på samme måde underkastet synden), så skal det ske under bøn om Guds hjælp og vejledning. Ligesom Luther i øvrigt fastholder, at den verdslige øvrighed er indsat af Gud – om den så selv vil indse det eller ej. For Luther er der ikke tale om vandtætte skotter mellem det politiske og det åndelige område, men om en sondring mellem forbundne størrelser.

De to områder skal fungere som en slags linjedommere for hinanden. Begynder staten at brede sig ind på det åndelige regimentes område ved ikke længere blot at reagere på de politiske problemer ved at skabe nye og bedre forhold, så problemerne kan undgås, men søger den i stedet på totalitær vis ligefrem at skabe nye og bedre mennesker ud fra sine egne kriterier, så skal kirken protestere. Modsat er det statens opgave at tilrettevise kirken, hvis den møver sig ind på det politiske område ved at omdanne evangeliet til et politisk program for samfundets forbedring. Meget tyder på, at begge bevægelser er ved at ske i disse år – uden at stat eller kirke ser noget problematisk i det. Staten vil være kirke, og kirken vil være stat i staten.

Først til staten: Der er i de senere år, og det vil især sige efter konkurrencestatens indførelse, sket et skifte i statens syn på mennesket fra, at det som en selvfølge betragtes som et åndsvæsen med integritet, til at det nu blot betragtes som en tom biologisk skal med lidt påklistede sociale konstruktioner. Dette "menneskevæsen" søger staten ved hjælp af øget kontrol og manipulerende "nudging" at forme således, at det bidrager mest muligt til samfundets vækst og velstand.

Mennesket har i udgangspunktet ingen værdighed, men kan få det, hvis det formår at yde til samfundet. Et sådant samfund betragter fx udelukkende skolebørn som kommende arbejdskraft, medens al tale om dannelse, ”skole for livet” og traditionstilhængelse betragtes som overflødig. Og er børnenes trivsel alligevel inden for raderne, så er det udelukkende som middel til at gøre dem dygtigere og dermed mere værdifulde på arbejdsmarkedet senerehen. Det er også i sådan en stat, at der tales om ”ældrebyrden”, hvorved den så sigende udtrykker sit syn på den ældre generations manglende værdi for samfundet. Det er afgørende vigtigt, at der i kirken forkyndes klart og utvetydigt imod denne totalitære bestemmelse af mennesket. Her skal kirken kende sin pligt og i sin forkyndelse turde modsige staten.

Og så til kirken: Medens staten altså mere og mere overtager det åndelige regimente og påtager sig at skabe mennesker ud fra sine egne mål, så bevæger folkekirken sig i stigende grad ind på det statslige område, hvor den søger at påtage sig opgaver som, for en luthersk tankegang, rettelig ligger hos staten. Hvor den unge lutherske kirke i sin tid sekulariserede det politiske og sociale område, som i katolsk tid blev styret af kirken, så har den moderne folkekirke travlt med at gøre det sociale og politiske arbejde til et nyt kerneområde. På den måde er der tale om en ny ”gen-katolicering” af kirken. Det ”er begyndelsen på noget afgørende nyt”, som en teologiprofessor begejstret udtalte under en konference i Aarhus i vinter med den sigende titel ”Fælles om det sociale ansvar”, hvor 175 repræsentanter for den kommunale og kirkelige verden var samlet for at diskutere, hvordan kirken i højere grad kunne tage del i de kommunale opgaver.

Den liberale kirkeminister Mette Bock var også begejstret for initiativet, hvilket man jo godt kan forstå. Det er nu en gang lettere at få sin politik om lavere skatter og mindre stat igennem, når man samtidig kan henvise til, at andre tager over, hvor staten slipper. Der er masser af eksempler på, at folkekirken bryder ud af det åndelige regimente og påtager sig sociale og politiske opgaver: I Haderslev stift har kirken fx med en række initiativer kastet sig ud i integrationsområdet. Men også i de enkelte sogne hopper flere og flere med på vognen og påtager sig opgaver med alt fra parforholdskurser til afvænnelse af børn, der angiveligt spiller for meget på computer. Mange lignende initiativer kunne nævnes.

Noget tyder på, at mange i folkekirken har forladt det lutherske udgangspunkt om, at det absolut vigtigste, der er at sige om og til et menneske, er det glædelige budskab, som lyder i kirken til den enkelte. Det virker som om, medlemmer og ansatte i folkekirken er ved at forlade denne helt afgørende lutherske tanke, og i stedet kaster sig ud i politiske og socialaktivistiske initiativer. Som en kommunal rådmand og forkæmper for en socialaktivistisk kirke, SF'eren Thomas Medom, så sigende udtrykker det: ”Tidligere var kirken et sted, hvor der blev udført nogle rituelle handlinger, og hvor man ikke blandede sig i folks hverdag” (JP 6/8-2018), et forhold som Medom ser det som sin opgave at lave om på.

Det, rådmanden her så poetisk kalder at ”udføre nogle rituelle handlinger”, kunne man såmænd også kalde at forkynde Guds ord; den enfoldige forkyndelse af syndernes forladelse og de dødes opstandelse til den enkelte. Den forkyndelse, der for en luthersk folkekirke er det helt afgørende, ja,

kerneområdet i forhold til hvilket alt det andet, der foregår i kirken i bedste fald er sekundært. Med et frit gengivet udtryk af teologen Eberhard Jüngel, lader det til, at man i det kirkelige landskab har overtaget den åndløse konkurrencestats opfattelse af, at Sandheden (skrevet med stort!) er langt mindre interessant, end hvad der virker, er effektivt og giver værdi til samfundet. Konkret og lavpraktisk står den nye socialaktivistiske folkekirke desuden med et presserende spørgsmål, den skal tage stilling til: Hvorfor skal visse grupper hjælpes i Guds navn, medens andre får lov at gå for lud og koldt vand? Ja, er det ud fra det perspektiv, så ikke relevant at begynde at oprette interesseorganisationer, der kan kræve sin ret hos den socialaktivistiske folkekirke

Det er på tide, at staten viser kirken tilbage til det åndelige regimente, lige som kirken i sin forkyndelse skal modsige en stat, der vil ind på det åndelige område. Lad dog kirken være kirke og staten være stat!

Den kristne revolution

af Nana Hauge

Man hører ofte folk sige, at kirken skal gøre sig gældende på tidens præmisser for at have nogen som helst berettigelse i verden. Kirken skal gøre sådan eller sådan, hvis den skal være kirke til tiden. Evangeliet skal gøres nutidigt og vedkommende, og der skal tænkes nyt.

Man glemmer så let, at kirken netop historisk set har sat sig igennem med den mission at ville forvandle verden og at dens styrke netop består deri. Lad mig give et eksempel:

Gladiator-underholdningen var meget populær i oldtidens græsk-romerske verden. Det var elskerinder, promiskuitet, og udsætning af uønskede (pige)børn (i sådan en grad var det praksis, at der i Rom var 131 mænd pr kvinde og i hele det nuværende Italien, Lille Asien og Nordafrika var 141 mænd pr kvinde) også.

Fattighjælp og hospitaler var heller ikke noget, samtidens toneangivende gik meget op i, men det kom med den spirende kristenhed, for heldigvis mente den tids kristne menigheder ikke, at de for at gøre alverden til Herrens disciple, sådan som han havde befalet dem det, skulle danne sig lige med verden og tage sig af samtidens trender og modeindfald. Det var da træls og umoderne af biskoppen i Rom at blande sig i gladiator-trenden og direkte forsøge at afbryde denne efter hans mening "uskik" og lade sig dræbe i forsøget herpå. Det var da også kedeligt og moralistisk at insistere på monogami og på at modsætte sig mord på handicappede børn og overskydende pigebørn. Denne nye tro havde ikke skyggen af chance for at vinde verden for sig. Sådan må den tids moderne mennesker have tænkt.

Og hvad med martyriet? Havde det virkelig nogen gang på jord og skulle det virkelig kunne tiltrække nye tilhængere? Ikke set med verdens øjne. Ikke desto mindre var det, hvad der skete. Kristendommen voksede og bredte sig. Som udgangspunkt uden at danne sig lige med verden, men med den mission at forvandle verden, hvad kristendommen da også gjorde. Man kan endda godt tale om, at kristendommen revolutionerede verden.

Det gjorde den på den måde, at den indførte hvad man kan kalde en etisk revolution. Det hele startede med dåben, og for os, der er født ind i en kristen kultur, tror jeg det er umuligt at forestille os, hvilken livsomvæltning, hvilken nyskabelse, dåben har været for mennesker i antikken. Hvor vi i dag primært ser dåben som en bekræftelse på noget, vi allerede har eller lever i, var det på ingen måde tilfældet for de mennesker der oplevede at blive døbt for 2000 år siden. For dem var dåben virkelig en total forvandling af deres liv. At blive døbt var at indtræde i en helt ny virkelighed, der betød at man i store træk måtte lægge alt det bag sig, man hidtil havde kendt til, og leve på en helt ny måde, end man før havde kendt til. Vi aner det, når vi læser i Det Nye Testamente med de mange passager om at gå fra liv til død og fra lys til mørke.

Før man kunne indtræde i dette nye liv, måtte der forberedelse til. Man måtte først være med i det nye fællesskab som katekumen, og her kunne man kun deltage i noget af gudstjenesten. Man havde fx ikke adgang til at deltage i nadveren, og sådan kunne der gå mange år, hvor man forberedte sig på at blive kristen ved at blive vant til det kristne liv og den nye og helt anderledes etik det kristne liv indebar. Først når man var blevet vant til den nye livsform, og når man var blevet fortrolig med historien om, hvordan alle mænd og kvinder engang slavede i dødens og djævelens og alle onde ånders fængsel, og om hvordan Kristus havde sat disse fangne fri, da han med sin død og opstandelse styrtede helvedes porte, besejrede døden og synden og trak de fangne ud af dødens og syndens garn, først da kunne man blive døbt. Alt det fik man nu del i, idet ens krop blev sænket ned i dåbens vand. Et nyt liv, hvor man ikke var i de onde magters og verdens vold, men hvor man var i Kristi hånd og havde del i hans sejr over mørke og død.

Den døbte var nu befriet for alle de onde kræfter, der var på spil i verden. Kristi sejr over døden havde for den kristne så at sige rensset denne verden for den værste dæmoni og bragt den tilbage til den verden, Gud skabte som god, og nu begyndte det nye liv, og dette nye liv kom virkelig til at forandre verden, som man kendte den. Troen på Kristi sejr over døden kom til at omforme antikkens rå samfund, transformere det til den civilisation med respekt for menneskelivet, med ligeværd mellem kønnene, med omsorg for de svage og syge og fattige, som vi den dag i dag lever i efterdønningerne af. Siden dengang har kirken i perioder stået i fare for at danne sig lige med verden, og hver gang, den har gjort det, har der heldigvis indefra været reformbevægelser, der fik kirken tilbage på rette spor: munkevæsenet, de middelalderlige reformbevægelser, Reformationen, pietismen og her i Danmark de gudelige vækkelser i starten af 1800-tallet.

Det er ikke anderledes i dag. Vi skal også finde ud af, om vi som kristne skal danne os lige med verden, eller om det skal være vores mission at forvandle verden. Med Chestertons ord skal vi finde ud af om kirken skal bevæge sig i samme retning som verden, eller om den skal *bevæge* verden.

Samtalen blandt de grundtvigske

af Ole Juul

Der har de senere år været en del debat om det grundtvigske. Tidligere formand for *Kirkeligt Samfund* (nu *Grundtvigsk Forum*), Jens Brun, har bl.a. hævdet at skolegrundtvigianismen har sejret over kirkegrundtvigianismen. Men desværre bliver debatten hurtigt temmelig polemisk og substansen udviskes af personlige angreb. I grunden ærgerligt, for der er i substansen nogle temaer, som er værd at diskutere indenfor det grundtvigske. Et af de temaer, som jeg selv har forsøgt at fremhæve i debatten, er tydeliggørelsen af nogle af de klassiske teologiske grundbegreber. Eksempelvis er det nødvendigt, at hvis en gedigen grundtvigsk kristologi, som den udtrykkes i mange af Grundtvigs salmer – eksempelvis *I kvæld blev der banket på Helvedes port* – skal have en klangbund og kunne forstås og erkendes, så skal der forud være en tydelig pointering af, hvilke magter, Kristus er oppe imod. Men her har der indsneget sig en forlegenhed, som måske kan begrundes i det af Jens Bruns anførte faktum, at skolegrundtvigianismen har fortrængt den kirkelige og teologiske grundtvigianisme.

Højskolen anså sig selv for at være en grundtvigsk af slagsen Men selvom vi kaldte os for en grundtvigsk skole, blev der ikke talt meget om Grundtvig, vi havde jo alle hans sange i Højskolesangbogen, og hvad behøvede vi så egentlig mere? Der blev heller ikke talt meget om kristendom, stort set aldrig. Hvorfor skulle vi dog det? Den var jo en selvfølge, som morgensangen med Trosbekendelsen og Fadervor vidnede om. Hvis nogle var begyndt at ville drøfte kristendom, ville vi nok være blevet lidt forlegne.

Sådan skriver et ”barn af højskolen”, Uffe Klausen, i sin lille erindringsbog om livet og opvæksten på Hadsten Højskole. Jeg har kendt forstanderen, Thorkild Klausen, som en stout forkæmper for den grundtvigske højskoleidé og sønnen og sognepræsten Uffe Klausen som en stærk forkynder af Grundtvigs tanker. Men jeg har også været vidne til, at både Trosbekendelsen, Fadervor og det selvfølgelige fundament i kristendommen trængtes ud af højskolens dagligdag. Så når jeg bringer dette citat som et indlæg i debatten om det grundtvigske skyldes det, at vi her er inde ved kernen af det, som for mig er det centrale i debatten. En påpegning af en forlegenhed overfor tydeligheden. Den samme forlegenhed kan spores i det faktum, at man i sin tid omdøbte *Kirkeligt Samfund* til *Grundtvigsk Forum*.

For mig har debatten givet anledning til nogle refleksioner over, hvornår det gik galt, og hvorfor den berigende samtale i det grundtvigske gik i stå. I alt fald kom jeg til for alvor at gennemtænke mine egne studieår i 70'erne og første præsteår i 80'erne, hvor bølgerne også gik højt, men i eftertanken på et anderledes teologisk reflekterende plan. De bedste teologiske debatter dengang fik man på møderne i Rødning, når *Grundtvigsk konvent af 1916* indbød til sommermøde. Det var herlige dage og nætter, hvor der for alvor blev gået til den, når de tidehvervske og de grundtvigske

krydsede klinger. Men det var med dyb alvor og ønske om oplysende samtale og derfor for os, der lyttede på og ”slugte livets tale”, en sand fornøjelse at overvære diskussionerne dengang. Der var bestemt ikke konsensus om det teologiske, men der var en fælles vilje til at finde ind til, hvori uenigheden bestod, og altid med en saglig, teologisk afdækning af brudfladerne.

Men ak, Adam forblev ikke i Paradis, og den lødige teologiske debat blev afløst af polemiske, personlige og intimiderende angreb. Hvornår det skete, og hvem der førte dødsstødet, husker jeg ikke. Men jeg husker, da de sidste tidehvervske forlod konventet. For derfra blev det tamt, kedeligt, uden snert. Søren Krarup havde for længst smækket med døren, men Jesper Langballe og især Knud Møller, sognepræst i Bredsten, forsøgte til det sidste på deres vanlige joviale og bundhæderlige facon at holde vandende åbne, men da også de var gået – eller blev gået – og en anden løgstruporienteret del af de grundtvigske samtidig dannede *Grundtvigsk arbejdskonvent* – i de første år med base i fynske præstegårde – var det endegyldigt slut med samtalen. De tidehvervske forskansede sig på Krabbesholm og i bladet *Tidehverv* og en politisk stillingtagen og brudflade begyndte at blive synlig. Ganske vist skete der noget nyt i arbejdskonventet, især i de første år, hvor K. E. Løgstrup selv var med. Det var teologisk tænkning på et ganske højt plan. Men med Løgstrups bratte død i 1981 forsvandt fornyelsen.

I mellemtiden fik de hellige fra Menighedsfakultetet efterhånden vind i sejlene. Ikke fordi de blev særlig værdsat af deres teologiske modstandere – hertil var de grundtvigske og tidehvervske enige om bekæmpelsen – men der mærkedes herfra efterhånden en anderledes saglig tone og et ønske om teologisk stillingtagen, der med fortalere som Kurt E. Larsen (lektor på Menighedsfakultetet) og Jens Ole Christensen (nu afgangende rektor på Dansk Bibelinstitut) afkrævede respekt. Det blev tydeligt markeret, da førstnævnte for ikke længe siden forsvarede sin doktordisputats om en af Indre Missions store koryfæer, Christian Bartholdy, og hvor en af Løgstrupsfløjens argeste modstandere af Menighedsfakultetet, Viggo Mortensen, mødte frem og ex auditorio gav en saglig og positiv kritik. Men igen, brudfladen mellem dem, der for alvor sætter dagsordenen i dansk teologi – løgstrupianerne på den grundtvigske venstrefløj og tidehvervsfolkene på højrefløj – er ikke længere teologisk, men politisk. Hvad kom først – hønen eller ægget – er ikke så let at blive klog på. Men brudfladen blev politisk tydelig, da Søren Krarup og Jesper Langballe gik ind i Dansk Folkeparti med udtalt tanke om modstandskamp på linje med modstandsbevægelsens koryfæer, og de grundtvigske meldte politisk ud med basis i en venstrefløjssocialdemokratisme inspireret af Svend Aukens Vartovkristendom. Fra da af var den teologisk funderede debat og samtale lagt død, og siden er det kun blevet til skræpperi fra hver sin lejr.

Noget af det bedste, jeg fik med fra Aarhus-årene, var en indføring i Løgstrups skabelsesteologi – dels fra hans forelæsninger dels fra hans elever – hvor Ole Jensen var og er en af de fremmeste formidlere af Løgstrups tænkning. I disse studieår tilbragte jeg megen tid sammen med litteraturstuderende, som var meget kritiske overfor kirke og kristendom, men Løgstrup var respekteret langt ind i humaniora, og Løgstrups tænkning gjorde en samtale med disse mulig. Jeg ville gerne samtalen og drøftelsen, kom også langt, når det gjaldt Jesus af Nazareth, men når det kom til frelsen i Kristus forstummede samtalen. Der var ikke mere at hente hos Løgstrup, for der

var meget lidt kristologi i Løgstrups tænkning. Det har Ole Jensen siden rådet bod på, velvidende at netop kristologien manglede. Den fik jeg så i en gedigen indføring i de dogmatiske grundbegreber, som de kan læses i Prenters store dogmatik, *Skabelse og genløsning*. Men sandheden er, at jeg måtte over ”på den anden side”, i Menighedsfakultetet, som havde hentet Prenter tilbage for i to semestre at forelæse over sin dogmatik. Hans dogmatik var ikke længere regnet på ”bjerget”. Men der blev ført andre vigtige samtaler på og omkring fakultetet i disse år. Viggo Mortensen og andre forsøgte sig i *Forum for Teologi og Naturvidenskab* og Svend Bjerg i samstillingen af teologi og litteratur. Alt sammen i et forsøg på at få en samtale med ”naturalister af Ånd”. Med baggrund i det grundtvigske frihedsbegreb og en erkendelse af, at ”ånden flyver, hvorhen den vil” lykkedes det langt hen ad vejen. Men man gav køb på kristologien. Sådan ser jeg det.

Når jeg bringer disse erindringsglimt fra en svunden tid skyldes det en ærgrelse over, at de unge teologer og kandidater ikke – på samme måde som vi andre fik det med – får en teologisk funderet debatkultur med i deres dannelse. Jo større afstand, der politisk er mellem fløjene, desto mindre teologi bliver der talt og tænkt. Og desværre ser det ud som om, at vi har at gøre med en irreversibel udvikling – eller snarere afvikling. Der føres ikke længere frugtbare teologiske samtaler på tværs af de grænser, der blev afstukket med bruddet mellem løgstrupianerne og tidehvervsfolkene tilbage i 70’erne og 80’erne. I stedet er det blevet, som Nils Gunder Hansen udtrykte det i et indlæg i Kristeligt Dagblad: ”De råber ad hinanden fra hver sin lejr på Facebook eller i medierne. Men man savner, at nogen går i flæsket på folk i deres egen lejr for at bryde skemaet, tænke selv og dermed forhindre, at de teologiske debatter bliver udpinte ekkoer af hinanden”. Det handler ikke om machoteologi eller bekenderi. Det handler om tydelighed.

Da vikingerne mødte korset

af Ole Buchardt Olesen

I Ribe har de gravet i flere år. De har gravet omkring den gamle ærværdige og statelige domkirke, der pryder Ribes bymidte og kan ses milevidt omkring. Arkæologerne er kommet langt tilbage. Hvad mere er, de har også med sikkerhed fundet kristne grave i stort omfang fra århundrederne før Harald Blåtand, der historisk ellers regnes for den konge, der kristnede danerne. Allerede i 800-tallet var mange tilsyneladende gået over til kristendommen, både i Danmark og Sverige. Udgravninger omkring Ribe og Birka viser dette.

Hermed rettes det historiske søgelys – i højere grad end historikerne tidligere har været tilbøjelige til – mod munken Ansgar og hans virke i Danmark og Sverige fra år 826 og frem. Lige præcis denne forskydning i forståelsen af, hvornår danerne – dvs. vikingerne – mødte korset, har ansporet Torben Bramming til at skrive en bog om en af de personer i kirkehistorien, han allerede tidligt var fascineret af; ligesom arbejdet med bogen kun har øget hans beundring (og til tider: forundring) over Ansgars omfattende missionsarbejde.

Det er imidlertid også vigtigt for forfatteren at forsøge at vise, at det rent ud materialistiske historiesyn kommer til kort, når det gælder om at forstå grundlæggende mekanismer og bevæggrunde bag historiens skelsættende begivenheder, kulturelle omskiftelser og omkalfatrende skift af åndelig karakter ned gennem tiden. Den materialistiske tilgang tolker historiske begivenheder udelukkende som politik og økonomi, men har ikke blik for det åndelige. Derfor har den heller ikke blik for det skift i den mentale og sjælelige tilstand, som Europa gennemgår med kristendommens udbredelse.

Det er en form for historisk reduktionisme, der længe har hærget historieskrivningen i Danmark, ja i Vesten, hvilket ikke mindst DR's store danmarkshistoriske satsning for hele folket på tv i 2017 med al tydelighed vidnede om: reformationen beskrives uden sans for den kirkelige og teologiske dimension.

Kristendommens indførelse i Norden bliver udelukkende et spørgsmål om politiske alliancer og magtspil. En sådan udlægning af så skelsættende begivenheder gør det helt umuligt at forstå, hvad det er, der er særligt ved kristendommen, og hvad dette er med til at betyde for det åndelige liv. Kristendommen bliver derved blot en udskiftelig – for vidt ligegyldig og ubekendt – faktor i en historisk ligning, der er indifferent over for netop denne faktor, så længe blot resultatet bliver det samme. Omtrent som når man inden for den filosofiske materialisme udelukkende ser begreber som: bevidsthed, ånd, selv, jeg, som overdeterminationer af fuldt ud allerede forklarede biokemiske foregange, eller registrerede neurologiske impulser. Sociologisk kan Jesus så i skiftende tider ses enten som garant for den borgerlige moral eller som en marxistisk kammerat Jesus. (Bramming side 18)

Historien om arkæologernes udgravning i Ribe er nu også nået frem til medierne. DR har omtalt den omstændighed, at fundene betyder, at kristendommens indtog i Danmark skal sættes nogle hundrede år tidligere end Harald Blåtand. Ansgar og hans missionsvirksomhed interesserer dog ikke "alle danskeres tv-station".

Så meget desto vigtigere er det, at der er nogen, der vil påtage sig at skrive historien om Ansgar og hans virksomhed til oplysning for de åndeligt hensygnende danskere. Historikeren Brian Patrick McGuire skriver i sin bog om Det kristne Europas Fødsel (2014) bl.a.: "Hvordan er vi blevet det folk, vi er? Hvem kan vi takke, når vi kigger på vores værdier, kultur, religiøsitet og arvegods? Bonifacius er en af de væsentlige skikkelser, der har spundet de allerførste tråde til det Europa, vi står på skuldrene af i dag. Det er hans fortjeneste, at kontakten blev skabt mellem Rom og Tyskland, og vi derigennem formåede at forbinde Nord- og Sydeuropa. Med Bonifacius – også kaldet Tysklands apostel – skabtes det grundlag, der muliggjorde, at Ansgar senere kunne påbegynde den lange proces med at kristne danerne."

Et stykke ad vejen flugter Torben Brammings tanker og betragtninger i bogen om Ansgar med Brian McGuires bog om Tysklands apostel. Endda kunne man sige, at bogen ligger i naturlig forlængelse af denne. Begge har også til formål at gøre opmærksom på den åndelige dimension i historie og kultur som betydningsgivende og bestemmende for livet, kulturen og samfundet. Indholdsmæssigt synes de to personer: Bonifacius og Ansgar også at ligne hinanden med hensyn til virksomhed og aspirationer.

I lighed med Bonifacius drømte Ansgar også om at måtte blive martyr, blodvidne for sin tro. Bonifacius blev dræbt af hedninger i Frisien år 754 den 5.juni i byen Dokkum, 75 år gammel. Ansgar higede efter samme udgang, men døde af sygdom i en alder af 62 år godt hundrede år senere i året 865, skønt han i drømme mente at have fået den forjættelse fra Gud, at han skulle dø som martyr. Alene denne aspiration siger noget om, hvilke stof disse munke var gjort af: de frygtede ikke døden, slet ikke døden i åndelig kamp for og forkyndelse af troen på Jesus Kristus. Troen gav dem en styrke til at stå midt i fjendeland og forkynde som apostlene selv. Indtil nu har resultaterne af Ansgars virke kun været påstande i hans biograf Rimberts beretninger om Ansgars virke. Beretninger, ingen historikere syntes at have taget for andet end glorificerende og pralende opskrivning af en forgængers virke udi missionsmarken mod nord.

Måden at læse på blandt historikerne har – ifølge Torben Bramming – været den, at man forstår teksternes beretninger spejlvendt, så from bliver til ufrom og mirakler bliver til manipulation. Som sagt, viser arkæologernes udgravninger gennem de sidste 10 år, at kristendommen har været en del af danskernes virkelighed i 800-årene. Derfor er omvendelsen af det danske folk også foregået gradvist og gennem en lang række af år frem mod Harald Blåtands tid i midten af 900-årene.

Det gør det i sig selv interessant at søge at forstå de metoder og veje, missionærene har fulgt, ligesom et mere indgående kendskab til en munk som Ansgar og hans virke giver et bedre grundlag for at forstå, hvordan kristenmissionen over for vikingerne foregik: hvordan mødte Ansgar og de, der fulgte ham, vikingerne og forkyndte kristendommen ind i åndelig og fysisk verden; så

fjernt fra idealet om Herrens lidende tjener, som vel muligt?

Torben Bramming begynder sin bog med at tegne et portræt af munken Ansgar fra hans tidligste år, opvækst i klosterskolen i Corbie i Frankrig og frem til hans manddomsliv som biskop og missionær, så vidt det nu kan lade sig gøre ud fra de sparsomme kilder og med en skildring mere generelt af klosterlivet, som vi kan forsøge at sætte os ind i ud fra Benedikts regel og frankerkongernes strategi med at ensrette klosterlivet og gudstjenesteformerne i riget.

Den mislykkede frankiske strategi bag de første forsøg på at kristne de saksiske områder ved hjælp af tvang betød, at strategien blev revideret før mødet med vikingerne. Det understreger også, hvor vigtig denne side af missionen var for kejseren. Missionsfremstødet ses som en forpligtelse – simpelthen en uundværlig side af de frankiske kejsers politiske og religiøse forståelse af egen betydning som kristenhedens forsvarere og forpligtelse på missionsordene i Mattæusevangeliets kapitel 28.

Med andre ord: Det er ikke kun politiske og magtmæssige ambitioner om at udvide riget og dermed øge egen betydning og magt i verden. Den åndelige dimension er mindst ligeså vigtig. Ansgar drager første gang på missionsrejse til Danmark i 826 efter foretræde for kejserhoffet. Ansgars virke strækker sig over næsten 40 år. Som rejsende i forkyndelse, som kirkebygger, menighedsbygger, biskop og ærkebiskop i hhv. Hamborg og Bremen. Disse ærkestifter bliver dog lagt sammen til ét i 864, året før Ansgars død.

Torben Bramming gør meget ud af i sin bog at fremstille den verden, som mødte Ansgar og de øvrige missionærer i Norden, som bagtæppe for at forstå, hvorledes Ansgars tilgang til omvendelsen af disse vikinger fungerede. Det var en åndelig verden, akkurat som den Ansgar kom og tilbød de vilde vikinger. Så derfor var kampen også åndelig: de gamle guder og forestillinger over for ”Hvide Krist”, den overlegne konge og kriger, som var stærkere end både Tor og Odin.

Vikingeres verden var en barsk verden af børneofringer og børneudsættelser, ligbrændinger af høvdingens trælkvinder, med forudgående grundige gruppevoldtægter af disse. Ind i denne verden af stolte og ærekære guder og vikingehøvdinge, er det altså, at Ansgar forkynnder budskabet om Jesus Kristus. Her kunne det ikke nytte noget at komme anstigende med en lidende pjevs af en Guds træl. Nej, Hvide Krist forkyndtes som en stor høvding, uovervindelig med sine mænd omkring sig.

Således begynder forkyndelsen af Kristi besøg ved brylluppet i Kana efter det oldsaksiske evangelieskrift Heliand: ”Det var tre dage senere, at høvdingen besluttede sammen med sine mænd at drage til Galilæa...” ”Her kom han med sit følge til festhuset, hvor jøderne sad og drak tæt i mjødhallen.” (side 157)

Vi kan se, at forkyndelsen møder hedningerne, hvor de er, akkurat jo som vi i dag hører, vi hele tiden skal møde folk, der hvor de er. Så, det er jo ikke noget, vi ikke kan nikke genkendende til. Skulle vi således forkynde for børn, ville vi måske skildre brylluppet i Kana, som en stor børnefødselsdagsfest, hvor Ribena-saften slap op før festen var kommet rigtigt i gang.

Det synes som om missionen har gået på to ben, eller i hvert fald har forsøgt at gøre det: dels ved henvendelse til kongen og hans folk med gaver og gode hilsner fra kejseren i et forsøg på at vinde dennes velvilje for missionsvirksomhed blandt dennes undersåtter. Dels ved at vælge de laveste klasser i samfundet, dvs., slaverne, som mål for en mission fra neden. Kunne man f.eks. ved jernbyrd overbevise kongen om Hvide Krists styrke, så kunne denne velvilje opnås, alene ved den anerkendelse af Kristi mægtige kræfter, en sådan demonstration affødte.

Men konger kan jo som bekendt afsættes, eller intriger og magtkampe kan udmanøvrere den konge, man har satset på, som tilfældet var med Harald Klak. Så kan hele missionen ødelægges og man må retirere til et sikkert kloster for at samle kræfter og afvente bedre tider. De etablerede kristne menigheder har så måttet leve uden præster og gudstjenestelig betjening, indtil gunstigere vinde igen blæste på de usikre og skrøbelige nyvundne områder for Hvide Krist.

Det er naturligvis klart, at Frankerrigets bagvedstående ønske om mission og de ressourcer, der blev sat ind på at gennemføre den i de nye områder mod nord og vest var en forudsætning for, at det i det hele taget kunne blive til noget. Men den anden side er troen og indstillingen hos en munk som f.eks. Ansgar.

Allerede som dreng i klosteret i en alder af 7 år har Ansgar et syn i en sen natte-time på sovesalen: han ser et lysende optog af kvinder med Jomfru Maria i spidsen. Han råber højt efter dem, for med i optoget er hans mor. Jomfru Maria spørger ham, om han vil op til dem, og det er jo klart, at han vil. Jomfru Maria siger så, han skal stoppe med at lege, dovne eller være forfængelig. Fra da af ændrer Ansgar sit liv og bestræber sig helt og holdent på et fromt og gudfrygtigt levned. (ss.44-45). Det er således Jomfru Maria, der viser ham, den vej han skal gå i livet med tjeneste for Gud og ydmygelse under de vilkår, han bydes. Det er vejen til himlen.

Allerede tidligt antyder altså Torben Bramming, hvad der senere hen i bogen fremsættes som en af bogens konklusioner: at ydmygheden hos Ansgar og andre missionærer var en af de mest effektive måder at virke på eller ved: asketisk livsførelse og omsorg for de fattige og svage var et adelsmærke, der aftvang sig respekt og sympati. (side 260). Med andre ord: Den kærlighed, som missionærerne forkyndte med evangeliet om Jesus Kristus, den praktiserede de så også selv, der hvor de kom frem. Nok *hadede* de synden og de forfærdelige skikke og det barske livssyn hos vikingerne, men opgaven var ikke desto mindre at elske mennesket, nordboen i sig selv.

Dåben var et stærkt frelsesmiddel, der gjorde sin virkning. Dog beretter Torben Bramming om nordboere, der drager til Ludvigs hof og bliver døbt. En gang så talrige, at der ikke var hvide klædninger nok, så der måtte syes nogle sammen af forskelligt stof. Hvorefter en af de fremmødte nordboere brokker sig højlydt over ikke at få den sædvanlige fine hvide heldragt, ligesom de nitten foregående gange, han var blevet døbt ved Ludvigs hof (side 112). Det er en god historie, der kalder smilet frem, men også siger noget om helt almindelige menneskelige tilskyndelser til at nærme sig kristendommen.

Det er dog også en historie, der kunne give det materialistiske historiesyn vind i sejlene. For selvom det altså ikke altid er kongers og fyrsters magtspil, der afgør kristendommens skæbne i et område,

så er det tilsyneladende i hvert fald en gang imellem således, at materielle bevæggrunde kan drive mennesker til den nye tro.

Det ændrer dog ikke ved det billede, det lykkes denne bog at skabe af munken Ansgar og andre, der gik forud for ham og de, der kom efter, nemlig dette: at de var besjælede af en særlig ånd, en lidenskab for troen og ønsket om at udbrede troen blandt hedninger. Ikke for egen vindings skyld, men drevet af kærlighed til Kristus og ydmyghed for den opgave, som de var overbevist om, Kristus gennem hans evangelium pålagde dem.

Martyrdøden stod for mænd som Ansgar som den højeste belønning, tegn på Guds velvilje og velsignelse af det virke i Jesu Kristi navn, de viede deres liv til at udføre. En besjælet åndelig gerning med apostlene og de første kristne som klare og lysende forbilleder for deres gerning. En ydmyghed og en lidenskab, der ved gudsfrygt og dedikation overvandt selvished og frygt for alle mulige farer, som kunne lure på missionsmarken, inklusiv døden. I en tid, hvor kultur og ånd er sammenfaldende med opfyldelse af materielle behov, kan det selvfølgelig være vanskeligt at forstå den fortid og den åndelige verden, hvor kærlighed til Gud og næsten, står over eget ve og velbehagelighed.

Torben Brammings bog løfter en flig af sløret ind til den åndelige verden, som Europa er gjort af i dets åndelige kerne. Som Brian McGuire udtrykker det: "Europa er i dette lys mere end en geografisk betegnelse, det er en mental og sjælelig tilstand." Tak til Torben Bramming for denne gode bog.

—

- Torben Bramming: Da vikingerne mødte korset – Ansgar og missionen mod nord.
- Forlaget Kristeligt Dagblad
- 281 sider.
- Kr. 249,95.

Epistelprædiken

af Stine Munch

Epistlen skriver apostlen Paulus i sit første brev til korintherne: Fordi døden kom ved et menneske, er også de dødes opstandelse kommet ved et menneske. For ligesom alle dør med Adam, skal også alle gøres levende med Kristus. Men hver til sin tid: Kristus som førstegrøden, dernæst, når han kommer, de, som hører Kristus til. Derefter kommer enden, når han har tilintetgjort al magt og myndighed og kraft og overgiver Riget til Gud Fader. For Kristus skal være konge, indtil Gud får lagt alle fjender under hans fødder; som den sidste fjende tilintetgøres døden, for »alt har han lagt under hans fødder« – og når det hedder, at alt er underlagt, er det klart, at undtaget er Gud, der har lagt alt under ham. Og når så alt er underlagt ham, skal også Sønnen selv underlægge sig under ham, som har lagt alt under ham, for at Gud kan være alt i alle.

Første Korintherbrev 15,21-28

Opstandelsen er altafgørende.

Og det gælder både Jesu opstandelse på tredjedagen og de dødes opstandelse i en uvis fremtid.

Sådan må det være i lyset af de tidligste kristne tekster, for eksempel Paulus i Første Korintherbrev kapitel 15. At Jesus stod op fra de døde, er stensikkert for Paulus. Og at de Kristus-troende engang i fremtiden skal opstå er lige så sikkert ifølge Paulus længere fremme i kapitlet. Deri består deres frelse.

Men hvad skal vi selv stille op med sådan en tanke? Det har man diskuteret i dansk teologi fra P.G. Lindhardt (1952) over Thorkild Grosbølls ”En sten i skoen” (2003) og videre frem. Og er det i øvrigt ikke også en helt anden idé, man møder i et andet tidligt kristent skrift, Johannesevangeliet? Her har forskerne siden midten af det 20. århundrede fundet en såkaldt *realiseret eskatologi*. Frelsen er ikke ”eskatologisk” i fremtidig forstand, men kan være ”realiseret” allerede i nutiden. Hertil kræves der blot tro på Jesus Kristus, Guds Søn og så videre. Så er man allerede ”opstanden” og frelst. Altså i dette liv.

Men går Johannesevangeliet virkelig sine helt egne veje på dette punkt? Nej, det mener jeg bestemt ikke, og det er der forskere der heller ikke gør. Johannesevangeliet er fuldstændig på bølgelængde med resten af Det Nye Testamente.

Ja, endnu mere: hos Johannes er Jesu egen opstandelse det helt afgørende omdrejningspunkt for menneskenes frelse. Først ved at tro på Jesu egen opstandelse, får menneskene mulighed for selv at nå frem til en tilsvarende opstandelse til evigt liv.

Og vi må aldrig smyge os uden om, at i samtlige tidligt kristne tekster, inklusive Johannesevangeliet, er der fuldstændig klarhed om opstandelsens konkrete form og betydning, både Jesu opstandelse på tredjedagen efter hans død og enhver Kristus-troendes egen, fremtidige opstandelse.

Ja, budskabet om Kristi opstandelse er kristendommens kerne.

Det gør alting nyt.

I dag som dengang. Det er allerede, endnu ikke.

Opstandelsen bliver det, det hele bliver set igennem.

Det grundlag, som det hele tegnes op efter.

Opstandelsen kaster sit livgivende lys tilbage på det, der gik forud.

Fortællingen om kristendommen fortælles altid med afsæt i påskemorgen.

Fortællingen om Jesus fra Nazareth er ud fra en umiddelbar betragtning en fortælling om et menneske, der gennem sine handlinger og ord lægger sig ud med den religiøse elite.

Og det i en sådan grad at de til sidst ender med at få ham slået ihjel. På et kors. På en høj uden for byens porte. Sammen med hårdkogte kriminelle.

Fortællingen skrider fremad. Fortløbende. Kontinuerligt. Fra Jesus træder frem som den, der tager over fra Johannes Døberen; og til han dør dér på korset uden for Jerusalem. Klynget op som en gemen forbryder. Fornedret af mennesker. Hånet af de andre dødsdømte. Udskuddet blandt de udstødte.

Og så sker dét. Det, der aldrig kunne ske, bliver virkelighed.

Den døde bliver levende igen. Det gør alting nyt.

Det er den egentlige begyndelse, ud fra hvilken hele fortællingen må fortælles på ny.

I opstandelsen *forvinder* Gud døden.

Når man forvinder noget, overvinder man det ikke bare. Det forsvinder heller ikke. At forvinde noget - er noget andet og mere end at overvinde det eller at få det til at forsvinde.

Døden forsvinder ikke. Den overvindes heller ikke i den forstand, at vi ikke længere skal dø.

Eller at Gud ikke selv skulle lide den og bare sprang den over.

Han gik ind i den. Tog den på sig. Helt og fuldt.

Gud døde af kærlighed til os.

Det er forargelsen i kristendommen. Kristus døde på korset. Ikke bare en del af ham. Ikke bare som en skindød – sådan lidt eller delvist. Helt og fuldt gav han sig ind under dødens magt. Og han forvandt den.

"*Forvunden er nu al vor nød*", synger vi i Grundtvigs salme til jul - Et barn er født i Bethlehem. Og børnene plejer godt nok at lave det om, så de synger: *for Svunden er nu al vor nød. Men der står altså Forvunden!*

At forvinde noget handler om at tage det på sig og stå det igennem uden at smygge sig udenom. At forvinde noget er at lide sig igennem det, fordi der netop ikke er nogen vej udenom.

Derfor giver det mening at tale om, at Jesus forvinder døden.

For at vi ikke længere skal være alene i den.

I døden er vi ikke længere alene.

Gud vil være der, der hvor intet menneske kan følge os.

Paulus har i fat i det samme i 1. kor kap. 15.

"Er Kristus ikke opstået, er jeres tro forgæves", skriver Paulus til de kristne i Korinth. For så er der jo intet at tro. Intet at klynge sig til dér, hvor alt det, der er vores, svigter.

Dér, hvor vi stillet overfor intetheden må indse, at alt, hvad vi har bygget vores tilværelse på, ikke er andet end tomhed og jagen efter vind.

Som jeg hørte et ungt menneske sige for få dage siden: *Jeg tror ikke på Gud, jeg tror på mig selv..*

Og man har bare lyst til at stryge det unge menneske over håret og sige.. åh, min ven, desværre kommer den dag, før eller siden, hvor du mister al tro på dig selv..

Men Gud er der, og løfter dig ud i lyset. Det er håbet og trøsten her i livet. Gud er der. Os mennesker kan man ikke vente meget af, men alligevel er vi elskede af Gud, stol på det.

Men Paulus. Han siger: Er Kristus ikke opstået fra de døde, så er vi de ynkværdigste af alle mennesker. Det er en enorm sårbarhed og skrøbelighed, Paulus hér lader skinne igennem. En voldsom udstilling af troens udsatte nøgenhed, som hér kædes så tæt sammen med den stædige fastholdelse af opstandelsens virkelighed.

Paulus ser troens sarte udsathed og papirtynde sårbarhed og stiller den åbent til skue. Helt uden forsvar.

For opstandelsen er ikke en videnskabeligt efterprøvet tese. Ikke noget klippefast grundlag. Og slet ikke nogen sandsynlighedsregning eller hvad sådan noget hedder. Den er noget andet.

Opstandelsen er et budskab baseret på nogle menneskers vidnesbyrd om, at den korsfæstede Jesus af Nazaret opstod.

At graven var tom.

At han efter sin død på ny var levende til stede sammen med dem.

Det er budskabet om, at hans død og opstandelse på fundamental vis kan ændre menneskers livsvilkår. Ikke bare dengang, men også i dag.

Men opstandelsesbudskabet kan være svært at håndtere. Netop fordi det modsiger enhver erfaring, vi ellers gør os hér i livet. Mennesker og dyr bliver født, vokser op, bliver gamle – hvis de når dertil – og dør. Planter spirer, gror, blomstrer og visner. Alt i verden går fra livet til døden. Ikke i den modsatte retning.

Det strider jo imod naturlovene med den opstandelseshistorie. Det går på tværs af vores fornuft, at nogen skulle kunne stå op fra de døde.

Men... der er i grunden så mange ting, der strider imod fornuften og imod naturens love. Tænk på det fundamentale, at verden er.

At der er *noget* og ikke *intet*. Fordi den gode Gud har villet det sådan.

Om opstandelsens morgen har vi de fire evangelisters beretninger.

Evangelierne beretter samstemmende om, at graven var tom, men ellers er de forskellige.

Men i grunden er det vel ikke så vigtigt, for opstandelsen kan som sagt hverken bevises eller modbevises.

Vi får godt nok et tegn hos alle evangelisterne - den tomme grav.

Men opstandelsen har ingen set.

Det er så sandt, at ingen så

vor Herre ud af graven gå.

For det, der aldrig kunne ske,

det skulle intet øje se.

For Gud er alting muligt.

Også det, der virker komplet umuligt for rationelle, fornuftige mennesker, som vi måske nok vil regne os selv for at være.

Indimellem er der blandt teologer en masse polemik og diskussion om, hvordan man nu skal forstå det med opstandelsen.

Hvordan stod han op? Hvordan så opstandelseslegemet ud og en masse andre spekulative ting.

Ja, selv tænker jeg egentlig, at det overhovedet ikke er så svært. For det er jo Gud, der er tale om! Den almægtige! Han, som også står bag det fuldstændigt umulige, at et barn kan blive til i en kvindes mave. Skulle han ikke også kunne hæve sig op over naturlovene, fysikken, alt, for at rejse Kristus op fra de døde!? Joda! Naturligvis!

Vi taler så tit om de vanskelige tider for den kristne kirke. Men vi må tænke på, at kirkens største fare ikke er, at der er mange modstandere og fjender. Den eneste virkelige fare for en kirke er de troendes lunkenhed og svigt.

Derfor: Opgaven er ikke at spekulere sig tosset over hvordan og hvorledes; opgaven er at drive en ordentligt teologi med fokus på Kristus.

Folkekirkens mission som kristen kirke er at forkynde Jesus Kristus som hele verdens frelser.

Ja, opgaven er at leve på det vidunderlige, der skete dengang.

At lade kristendommens stædige budskab om, at livet er stærkere end døden, påvirke livet.

Fordi opstandelsen virkelige skete, SÅ kan den blive billede på opstandelse i vore liv. For hver enkelt af os.

I Vor Herre Jesu Kristi navn,

Amen

Årsmøde i C.S. Lewis-selskabet

af Nyt Babel

Å R S M Ø D E D . 1 7 . N O V E M B E R 2 0 1 8

Sted: Sankt Andreas Kirke, Gothersgade 148, 1123 København K

P R O G R A M

- 13.00 Velkomst ved selskabets formand Torben Bramming
- 13.15 Marianne Børch, Professor Engelsk Department for the Study of Culture Literature: C.S. Lewis og Dorothy L. Sayers
- 14.30 Kaffepause
- 15.15 Lektor Bent Bjerring Nielsen: *Lewis og Imaginative Apologetics*
- 16.15 Introduktion ved Thomas Aallmann af oversættelsen af *Manden født til at være konge* - derefter højlæsning af skuespillene i grupper
- 16.45 Afslutning ved Torben Bramming